

Arkady Moshes, ohjelmajohtaja, Ulkopoliittinen instituutti

VENÄJÄ JA EUROOPPALAINEN TURVALLISUUS

HETKI ENNEN MYRSKYÄ

Moskovan diplomaattisen hyökkäyksen taustalla olevia tarkoituksia on mahdotonta tulkita uskottavasti. On kuitenkin selvää, että Venäjän ja lännen turvallisuuspoliittinen suhde on kriittisessä pisteessä. Mikäli tilanne Ukrainassa eskaloituu, sotilaallisen selkkauksen logiikka voi johtaa siihen, että maa siirtyy osaksi läntistä turvallisuuspiiriä.

Kaksi tulkintatapaa valottavat mahdollisia syitä sille, miksi Venäjä keskittää joukkojaan Ukrainan rajan läheisyydessä, ja miksi Moskova on vaatinut Washingtonilta laillisesti sitovia takuita Naton laajenemisen pysäyttämiseksi. Yhden tulkinnan mukaan Venäjä antaa ymmärtää, että tilanne Ukrainassa tulee eskaloitumaan, vaikka se suunnittelee pienen mittakaavan sotilaallisia toimenpiteitä, eikä lainkaan maahanhyökkäystä. Venäjän oletetaan tällä tavoin hämäävän länttä saadakseen myönnytyksiä. Toisen tulkinnan mukaan Kreml on täysin tietoinen siitä, ettei länsi voi hyväksyä sen asettamia vaatimuksia. Kreml siis etsii vain veruketta tilanteen eskaloitumiselle.

Vaikka molemmat tulkinnat ovat sinänsä uskottavia, kumpaakaan ei

voi pitää varmana. Nämä ovat arvailuja, jotka jättävät useita avoimia kysymyksiä, eivätkä auta Venäjän toimien tai yllättävien liikkeiden ennakoimisessa.

Näissä olosuhteissa voi olla hyödyllistä pyrkiä – vaikkakin jälleen spekuloiden – analysoimaan tilannetta, joka on vakuuttanut Kremlin päätöksentekijät siitä, että riskinotto on kannattavaa ja ajankohtaista. Tältä osin on otettava huomioon kolme keskeisintä elementtiä.

Ensinnäkin (1), strategisella tasolla Moskovalla on syitä olla huolissaan Venäjän globaalien ja jopa alueellisten aseman säilyttämisestä. Maan heikko taloudellinen kilpailukyky hiipuu entisestään, jos Venäjän mahdollisuudet päästä hyödyntämään ulkomaisia teknologioita ja sijoituksia ovat jatkossakin

rajalliset. Euroopan riippuvuuden Venäjän energialähteistä odotetaan taantuvan EU:n vihreän kehityksen ohjelman (*Green Deal*) myötä. Venäjällä ei ole vahvoja liittolaisia. Sen etupiirin valtiot eivät ole järin suuri resurssi, eikä poliittisesti merkittävä kumppanuus Kiinan kanssa ole osoittautunut sellaiseksi taloudelliseksi tueksi, jota Moskova oli alun perin toivonut. Kiinan asema vahvistuu Keski-Aasiassa nopeasti ja Turkki haastaa Venäjää Kaukasuksella ja Lähi-idässä. Karvainta on, ettei Krimin liittäminen Venäjään tai Donbasin konflikti ole estäneet lännen ja Ukrainan välistä turvallisuusyhteistyötä. Eikä lista Venäjän huolista pääty tähän.

Venäjällä (2) on nyt kuitenkin mahdollisuus saavuttaa taktisia hyötyjä niin ikään heikkenevän

lännen kustannuksella sekä hidastaa oman asemansa huonontumista. Afganistanin ja Syyrian epäonnistumisten jälkeen läntisten johtajien voi odottaa olevan yleisesti erittäin vastahakoisia tarttumaan uusiin turvallisuusriskeihin, etenkin Itä-Euroopassa. Koska energian hinta on Euroopassa jo ennennäkemättömän korkea, ja taustalla häilyy koronapandemia, häiriöt Venäjän kaasutoimituksissa ja laajamittainen energiakriisi johtaisivat painajaismaiseen tilanteeseen. Saksan uuden hallituksen sisäinen suhtautuminen Venäjään on ristiriitainen, ja Ranskassa valmistaudutaan tuleviin presidentinvaaleihin. Näin ollen Euroopalla ei ole, eikä tule olemaan, kiperästi kaivattua johtajuutta ja kykyä puhua yhdellä äänellä. Samaan aikaan Yhdysvaltain hallinnon raportoitu jakautuminen kovemman Venäjä-linjan kannattajiin ja vastustajiin välittää ristiriitaisia viestejä.

Lisäksi (3) lännen Venäjää kohtaan uhkaamat talouspakotteet ovat yleensä olleet suuresti liioiteltuja todellisuudessa asetettuihin pakotteisiin nähden. Euroopan vastaus Venäjän käymään sotaan Georgiassa vuonna 2008 oli pikainen paluu tavanomaiseen kanssakäymiseen ja strategisen

kumppanuuden jatkumoon Venäjän kanssa. Ukrainan kriisi ei vaikuttanut Nord Stream 2 -kaasuputken rakentamiseen. ”Me tarvitsemme Venäjää” -retoriikan käyttö ei koskaan lakannut Euroopassa ja kulminoitui vuonna 2019 Ranskan presidentin Emmanuel Macronin aloitteesta parempien suhteiden rakentamiseksi Moskovan kanssa. Vastaavasti Vladimir Putinin kauden aikana vallassa olleet Yhdysvaltain presidentit ovat maiden välien kriisiytyessä yrittäneet ”lukea Putinin sielua” (George Bush), ”painaa reset-nappulaa” ja kieltäytyä luovuttamasta Ukrainalle tappavia aseita (Barack Obama), ”tulla toimeen Venäjän kanssa” (Donald Trump), tai lieventää tilannetta korkean tason dialogilla (Joe Biden). Miksi tilanne siis poikkeaisi aiemmasta, tälläkään kertaa?

Tulevat kuukaudet paljastavat, onko Venäjän laskelmointi käynyt toteen ja missä määrin. Läntisten toimijoiden negatiivisista ensireaktioista huolimatta länsi ei välttämättä kykene kokoamaan itseään uuden turvallisuusuhan edessä. Tässä tapauksessa Venäjälle saatetaan tarjota riittävän suurta kompromissia, jonka myötä maa voi kokea voittaneensa. Kuten venäläisessä sananlaskussa todetaan:

”Hän, joka ei ota riskejä, ei koskaan juo samppanjaa”.

Jos näin kuitenkin tapahtuisi, haitalliset vaikutukset Yhdysvaltain ja Naton maineelle turvallisuuden takaajina olisivat maailmanlaajuisesti mittavat. Vastaavia vaatimuksia esitettäisiin eri tahoilta, ennen kaikkea Kiina seuraisi väistämättä perässä. Tästä syystä riittäviin myönnytyksiin suostuminen tällä kertaa olisi epäedullista lännelle, joten se todennäköisesti tulee kieltäytymään vaatimuksesta. Mikäli sotilaallinen selkkäus tapahtuu Ukrainan alueella, lännellä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin tunnustaa selkeästi, että Venäjän ja Ukrainan välinen konflikti ei ole erillinen ongelma, vaan osa paljon laajempaa Venäjän ja lännen välistä yhteentörmäystä. Tässä tapauksessa Ukraina olisi nähtävä osana läntistä turvallisuuspiiriä asiaankuuluvine seurauksineen. Tilanne olisi täysin vastoin Venäjän toiveita ja länsi on myös pyrkinyt tähän asti välttämään juuri tätä asetelmaa. Sotilaallisen selkkäuksen logiikan ansiosta näin saattaa kuitenkin olla tapahtumassa.

Eurooppalainen turvallisuusjärjestelmä sekä Venäjän ja lännen turvallisuuspoliittinen suhde ovat ilmiselvästi lähestymässä totuuden hetkeä. /